

Лекція 14

Тема: Встановлення й утвердження комуністичного тоталітарного режиму в Україні

План

1. Форсована індустріалізація. Створення військово-промислового комплексу.
2. Хлібозаготівельні кризи. Згорання непу і перехід до директивної економіки.
3. Розкуркулення і насильницька колективізація. Опір селянства. Примусові хлібозаготівлі.
4. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид Українського народу. Масштаби та наслідки Голодомору. Національно-демографічні зміни.

Література:

П-1. Турченко Ф. Г. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2010, §51-56

П-2: Пометун О. І., Гупан Н. М. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2015, тема 24-25;

П-3. Кульчицький С. В. Історія України: додаток. до підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту, академічний рівень /С. Кульчицький Ю. Лебедєва. – К.: Генеза, 2011, §4-5

Електронні підручники:

[Istoriija Ukrainy 10klas Turchenko.pdf](#)

[Istoriija Ukrainy 10klas Pometun.pdf](#)

[10-klas-istorija-ukrajini-vlasov-2018-stand.pdf](#)

[Istoriija Ukrainy 10klas Kulchyckyj.pdf](#)

1. Індустріалізація – процес створення великого машинного виробництва в усіх галузях народного господарства, насамперед у промисловості. Курс на індустріалізацію був проголошений XIV з'їздом ВКП(б) у грудні 1925 р. і передбачав **перетворення СРСР із аграрної країни на високорозвинену промислову державу.**

Акцент робився на розвиток важкої промисловості, а саме металургійної, машинобудівної, гірничорудної, хімічної промисловості.

Мета індустріалізації:

- подолання економічної відсталості;
- створення економічної бази для зміцнення обороноздатності країни;
- створення економічної бази для побудови соціалізму.

Труднощі індустріалізації полягали в тому, що СРСР міг розраховувати лише на власні джерела її фінансування.

Індустріалізацію передбачалося здійснювати плановими методами (п'ятирічками)

У грудні 1927 р. XV з'їзд ВКП(б) схвалив директиви **першого п'ятирічного плану на 1928-1932 рр.**, за якими середньорічні темпи приросту промислової продукції підвищувалися до 32-45%. В кінці 1929 р. здійснюється перехід до **форсованої індустріалізації.**

1929 р. Сталін назвав роком «великого перелому» і «стрибком у соціалізм».

Такі темпи індустріалізації передбачалося забезпечити за рахунок селянства, шляхом використання політики «**ножиць цін**», тобто встановлення завищених цін на промислові товари і відповідно – занижених цін на сільхозпродукцію.

Незважаючи на зниження життєвого рівня населення, **досягнення індустріалізації** були очевидними. В СРСР було споруджено 35 промислових гігантів вартістю понад 100 млн. крб.. кожний. Із них в Україні – 7 новобудов і 5 реконструйованих підприємств. З'явилися такі велетні, як «Запоріжсталь», «Криворіжсталь», «Азовсталь», Дніпрогес, Дніпроалюмінійбуд, Краматорський машинобудівний завод, Харківський тракторний завод.

Однак легка і харчова промисловості розвивалися набагато повільніше.

Відбулися зміни в структурі народного господарства. Питома вага важкої промисловості у промисловому виробництві збільшилась з 68,7 % у 1925-1926 рр. до 92,5 % у 1938 рр.

Підсумком індустріалізації стало перетворення України із аграрної країни в індустріальну.

2. Селяни були невдоволені політикою «ножиць цін». Узимку **1927-1928 рр.** у країні спалахнула **перша хлібозаготівельна криза**. Виробники хліба не погоджувалися везти його на ринок. Кризу вдалося подолати, але взимку **1928-1929 рр.** криза повторилася. Тоді Й.Сталін відмовився від непу і перейшов до політики комуністичного штурму з примусовою продрозкладкою, забороною торгівлі, картковою системою для міського населення і примусовим об'єднанням майже всіх категорій селян у колективні господарства з метою зручності здійснення продрозкладки.

В роки першої п'ятирічки утверджується господарський механізм, який характеризувався високим ступенем централізації управління народним господарством, застосуванням адміністративно-командних методів управління. Усі плани і завдання, що спускалися згори були **директивами, тобто обов'язковими.**

3. **Колективізація була задумана для того, щоб забезпечити нееквівалентний обмін між містом і селом, полегшити викачування селянських ресурсів до державного бюджету.**

Спочатку колективізацію здійснювали на принципах добровільності і поступовості. Однак з **1929 р.** влада проголосила курс на **суцільну колективізацію.**

Україна належала до районів, де колективізацію планувалося завершити восени 1931 р. або навесні 1932 р.

Щоб здійснити колективізацію в найкоротші строки і придушити опір суцільній колективізації, було вирішено знищити найзаможніший прошарок селянства. Заможних селян оголошували «**куркулями**» і виселяли на Північ або до Сибіру. У постанові ЦК ВКП(б) від **30 січня 1930 р.** йшлося не про вибіркове розкуркулення, як це було у 1928-1929 рр., а про **ліквідацію куркульства як класу**. Потім почали виселяти середняків і навіть частину бідняків, яких оголошували «**підкуркульниками**».

«Розкуркулення» - це система заходів радянських органів влади, спрямованих на знищення заможного селянства. Супроводжувалася конфіскацією майна й висилкою на Північ і до Сибіру селян, які не бажали вступати до колгоспів.

Перша хвиля масового розкуркулення почалася в січні 1930 р. і тривала до березня того ж року.

Восени 1930 р. почалася друга хвиля розкуркулення.

Загалом було розкуркулено близько **200 тис.** селянських господарств. З-понад мільйона українських селян було репресовано радянською владою у 30-х рр. і близько 850 тис. депортовано на Північ, де багато хто загинув.

4. Прискорення темпів колективізації призвело до дезорганізації аграрного сектора: індивідуальні селянські господарства руйнувалися, а колгоспи технічно і організаційно були ще слабкими.

Не дивлячись на значне скорочення сільськогосподарського виробництва, плани здачі продукції державі зростали. У 1932 р. план хлібозаготівлі Україна виконати не змогла, оскільки він був нереальним.

З метою забезпечення виконання плану проти селян почали вживати крайні заходи:

- здійснювалася тотальна конфіскація продовольчих запасів;
- прийнято постанову про занесення на **«чорну дошку»** сіл, які «злісно саботують хлібозаготівлі»;
- райони, які не виконували план переводилися на блокадне становище – підвезення будь-яких продуктів харчування до них заборонялося.

Хлібозаготівлею в Україні керувала спеціальна комісія на чолі з **В. Молотовим.**

7 серпня 1932 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперативів та про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» згідно з якою розкрадання колгоспного майна каралося розстрілом, а за «пом'якшуючих обставин» - позбавленням волі на строк не менше ніж на 10 років. В народі цей закон назвали **«законом про п'ять колосків».**

Жорстокість, з якою проводили хлібозаготівлю в 1932 р. стала безпосередньою причиною небаченого за всю історію України **голодомору 1932-1933 р**

Прямі втрати від голоду становили 3, а за деякими джерелами 6 млн. чол.

У 2006 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про Голодомор 1932-33 років в Україні», яким Голодомор визнаний геноцидом українського народу.

***Геноцид** – політика, спрямована на часткове чи цілковите знищення якої-небудь національної, етнічної чи релігійної групи населення.*